

Verslag van de boerderij in 1908.

Het was met 't begin van Januari het eerste vorstig, den 3_de_ werd het dooi en, was het heel Januari door een, kwakkeligen, wintertijd. Ook Februari gaf weinig mooie dagen. Het was geen gunstig weer voor het wintergraan. Vooral de roode klavers hadden veel geleden, terwijl ook de Wilhelmina tarwe voor een deel verloren was. Porg_. 2 was ge-heel weg, Porg_. 5 was vrijwel uitgedund terwijl Porg_. 1 niets geleden had. Opmerkelijk was het dus dat deze tarwe juist op zwaren grond meer had geleden dan op den lichten land. Wat daarvan de reden is weet ik niet doch misschien moet deze tarwe vroeg of onder-gezaaid worden. Maart was in 't begin wel wat guur en nattig, doch we konden reeds met graafwerk op Porg_. 3 beginnen, en om de middensloot was meer dicht te krowen. Later tegen half Maart begon het te drogen zoodat we den 16_den_ Maart een be-gin met zaaïen konden maken. Gedurende achtereenvolgende dagen ging het zaaïen uit-stekend in honderd, de voorjaarswerkzaamheden bijna zonder verstoring onder vrij goede omstandigheden geschieden. Weliswaar was de grond inwendig wel niet zoo bijzon-der droog, van boven was het goed en liet het zich gunstig bewerken. Den 10 April was het zaaïen behalve bieten en blauwmaanzaad gedaan, terwijl den 18 April maan-zaad en 24 April bieten werden gezaaid.

Alhoewel de roode klavers slecht waren, hadden we ze staan gelaten, ofschoon het beter geweest was, tenminste Por_g_. 5 om te ploegen. Porg_. 2 was omgezaaid met zomertarwe. Dat wintergerst stond uitstekend en groeide in 't voorjaar ook goed. Het gezaaide koren, zoowel als vlas enz. hetgeen van uitstekende kwaliteit was, kwam spoedig op en ontwikkelde zich goed. Alle gewassen schoten daarna vlug op zoodat met wieden eenigszins haast moest worden gemaakt om op tijd rond te komen. Ook de graslanden en witte klavers toonden eenen weelderigen groei zoodat het vee reeds op tijd in 't land kon komen zoodat den 15 Mei de stallen schoon waren. Met de roode kla-vers ging het slecht, vooral Porg_. 5. De klaverplanten ontwikkelden zich hun weinig, terwijl weinigras de overhand kreeg. Tevens besloten we de eerste snede te weiden. Wel Porg_. 6 ging het iets beter doch ook hier bleef de eerste snede beneden de middelmatige. Vanaf half Juni tot begin Juli was het zeer gunstig weer voor alle gewassen, veel zonneschijn met noordewind en weinig regen. Het hooi kon dan ook heel goed gewonnen worden, terwijl de bodem steeds voldoende vochtig bleef voor alle gewassen zoowel als voor graslanden.

In de dagen van Juli werd dan ook reeds handel gedreven in vlas tegen prijzen van f 6.00...
[afgebroken]

Historisch en Taalkundig Commentaar

- **Het Groningse Bodem-Raadsel:** Allersma beschrijft een opmerkelijk fenomeen bij de vorstschade aan zijn favoriete *Wilhelmina-tarwe*. Op zijn verschillende polderpercelen (door hem aangeduid als *Porg. 1, 2 en 5*, oftewel perceelnummers) had de tarwe op de zware, vette kleigrond de winter veel slechter overleefd dan op het lichtere, zavelige land. De herenboer tast hier eerlijk in het duister over de oorzaak, maar vermoedt dat de zware klei het water te veel vasthield waardoor de wortels bij het kwakken zijn doodgevroren.
- **Middensloten "Dichtkrowen":** Bij de vroege voorjaarswerkzaamheden in maart noteert de auteur het "*dichtkrowen*" van de middensloot. 'Krowen' of 'krabben' betekent in het Groningse agrarische jargon het handmatig met een zware haak of modderkrabber opschonen, dichttrekken of herstellen van de poldersloten om de waterhuishouding voor het nieuwe seizoen te regelen.

- **Onkruidruk ("Weinigras"):** Bij de tegenvallende roode klaverpercelen vermeldt Allersma dat het gewas werd overwoekerd door "*weinigras*". Dit is de historische Groningse benaming voor laagblijvende, hardnekkige poldergrassen en onkruid (zoals straatgras of vogelmuur) die de overhand kregen zodra het hoofdgewas door de vorst was verzwakt.
- **Vroege Weidegang & Prachtig Hooijswinter:** In tegenstelling tot het latere rampjaar 1909 verliep de vroege zomer van 1908 voor de veehouders en de graslanden uitstekend. Het vee kon al halverwege mei naar buiten, waarna direct de stallen werden schoongemaakt. De periode rond juni bracht een klassieke, prachtige Hollandse zomer met noordenwind en volop zon, waardoor de boeren een absolute topkwaliteit hooi droog konden binnenhalen ("*het hooi kon dan ook heel goed gewonnen worden*").

Den 5 Juli kwam er een **geduchte onweersbui** met zwaren regen, die, alhoewel hagelslag niet voorkwam, eene bijna **alle gewassen, in één rucht tegen den grond** sloeg. De 9 Juli was eene prachtig en sterk winddrogend zoodat het vroeg opgegroeide koren en vlas weer heel wat overeind kwam. Ongelukkig echter volgde hierop weer eene zware plasregenbui met lossing voor krimp; den 18 Juli 's namiddags **zooveel regen viel**, een uitterste, dat hiermede **de vooruit-zichten** van eenen **goeden oogst waren uitgesloten**. In eenige dagen tijds had het vlas wel de helft van zijne waarde verloren. Hetgeen direkt maai was getrokken, hield zich nog 't best, doch het andere had veel geleden zoodat sommige stukken b_.w._ na geheel **over de roest** waren geworden. De gerst was bijna rijp en ondervond weinig schade alhoewel het naar alle kanten uitgevallen was en daardoor zeer slecht te zichten. De tarwe had zich nog eenigzins staande gehouden, terwijl de haver als gerold tegen den grond lag zoodat eene slechte korrelontwikkeling daarvan het gevolg was. Met de erwten begonnen reeds te lijden en rotachtig te worden. Den 14 Juli waren we begonnen te gerstzichten, terwijl het vlas den 20 tot 22 Juli werd geplukt. Van 19 Juli af volgde een prachtig frisch drogend weer met zon en dan veel regen. Dat hield aan tot in het herfstzieken nl. 22 Augustus in 't groot koren uitstekend binnen. De erwten en een paar tarwe werden den 17-18 Aug. van 't land af gedorschen bij miltig weer zoover deze niet hard waren. Na den 22 Aug. hadden we slecht weer zoodat de haver en tarweoogst lastig en moeilijk ging. Gedeeltelijk kwamen deze gewassen goed en minder goed binnen. Den 21_{sten} Aug. hadden we kool gezaaid welke den volgenden dag zoo sterk ingeregend werd dat rollen voor een deel niet meer mogelijk was. Met het schoffelen van de karwij in de erwten, welk gewas zich dicht ontwikkelde, moest thans dag gedacht worden van de nattigheid. Later was er dan ook geene gelegenheid meer, hetzij door natte of door drukte der oogst, om dit werk uit te voeren. Deze regenperiode duurde gelukkig niet lang en kregen we in begin van September goed weer zoodat den 12 Sept. alle koren binnen was, uitgezonderd maanzaad, hetgeen de volgende week werd ingehaald. **Met wier ging 't thans geheel tegen**, zoodat van de ploegerij nu nog een weinig kon komen. Hierna was het duover niet te veel gekomen. Alleen in 't begin van Maart in 't groote stoppelploegen ging het goed. Het land kon in hoofdzaak nog één keer bedreven worden hetgeen vele stukken nog heel wat ten goede kwam. Bij de haver- en tarwestoppels voor de maanzaadstoppel moest het echter bij één keer bedrijven blijven want den 21_{sten} Sept. zijn we begonnen te zaaien. Was men soms tusschentijds nog weer bezig met cultiveren, het zaaien ging vlug van de hand en hadden we den 8 Oct. 12_{de} grond in tarwe gezaaid. Ze waren thans in een **droogteperiode** gekomen al-in die mate dat de grond zelfs **te droog** werd. Bijgevolge dat het op 't zaad... [afgebroken]

- **Het Oogstdrama van Juli 1908:** De pagina beschrijft hoe een veelbelovend seizoen (dat op de vorige pagina nog zo gunstig begon) in juli volledig omsloeg. Een zware onweersbui op 5 juli drukte bijna alle gewassen plat tegen de grond. Hoewel een droge wind op 9 juli de boel probeerde te redden, gaf een extreme stortregen op 18 juli de nekslag: *"de vooruitzichten van eenen goeden oogst waren uitgesloten"*.
- **Vlasroest:** Door de aanhoudende nattigheid en warmte sloeg de gevreesde *vlasroest* (*Melampsora lini*) genadeloos toe in de vlasvelden. Deze schimmel tast de stengels aan en vernietigt de kwaliteit van de vlasvezel, waardoor Allersma noteert dat het vlas in een paar dagen tijd de helft van zijn waarde verloor. Alleen het vlas dat direct getrokken kon worden, bleef enigszins gespaard.
- **"Als Gerold" tegen de Grond:** Allersma gebruikt een sterke visuele metafoor voor zijn haver: deze lag *"als gerold tegen den grond"*. Het graan was zo zwaar gaan legeren (platliggen) dat de korrels niet meer goed konden volgroeien en de maaimachines of zichten er nauwelijks nog onder konden komen om het te oogsten.
- **Met "Wier" ging het tegen:** Met het woord *"wier"* (of *wieren*) verwijst de auteur naar hardnekkig, diepwortelend onkruid op de kleigrond (zoals kweekgras of akkerdistels). Omdat de herfst na de natte zomer plotseling omsloeg in een extreme *"droogteperiode"*, bakte de kleigrond zo hard dicht dat de boer de stoppels niet diep genoeg kon ploegen om dit onkruid effectief te bestrijden. Het land kon hierdoor maar één keer in plaats van de gebruikelijke drie tot vier keer worden bewerkt (*"bedreven"*).

...een goeden stand kreeg terwijl bij sommigen, die bij 't mooie weer het zaaïen, nog wat hadden uitgesteld, geen voldoende **aanslag** meer kon plaats hebben. Vooral op de **zware gronden** waren vele stukken gezaaid die geheel van onwaarde waren. De stoppelklavers uit de gerstlanden goed stonden, alleen leg. 4 liet veel te wenschen over, konden overigens een goede weide, zoo, dat tot Nov. zoowel schapen, koeien en paarden er op konden loopen. Ook van de oude klavers en graslanden had men bij dit droge weer lang genot. Tot den 19 Oct. kon het vee dan ook **buiten blijven**.

Met Oct. was het laatste gedeelte van den oogst begonnen. Den 12 Sept. was de zaad-klover gemaaid terwijl den 10 Sept. een begin was gemaakt met het rooien der bieten. Het karwij doorhakken kon in dien tijd uitterst plaats hebben. Het droogde zoo sterk dat de **klaver** den 8 Oct. reeds **knaftdroog** in huis was en de 2/3_de_Snede **hiervan**, droogh. thans den worden afgehaald. Ook het bietenloof verwelkte totaal zoodat het later weinig waarde meer had. Dit buitengewone weer gaf aanleiding dat de zaadklaverstoppel nog direct ge-ploegd werd omdat het eenigzins herfst in dit laat_e_ jaargetijde nog veel in 't lijden kwam, vooral toen den 23 Oct. ook nog een vrij sterke vorst van 22° F. inviel die eenige dagen aanhield. Dat vee moest door dezen vorst direkt gestald worden, **de koeien** waren **dicht** en konden heel goed **stonden**. Juist den 23_sten_ Oct. waren we begonnen te voederbiete-rooien, welke dan ook den volgenden dag erg bevroren waren. Direkt hebben we ze toen naar huis gehaald en de volgende dagen moesten de gerooide bieten weggehaald of bedekt worden. Deze vorst berokkende aan de voederbieten wel nadeel, gelukkig hadden we ze den 26 Oct. in huis. Was de vorst toen eerst weer geweken, in **begin Nov. vroor** het opnieuw weer **in erge mate**. Sommigen waren zelfs genoodzaakt de bieten in de kuilen om zodoende nog wat waarde te behouden. Door den vorst was men soms genoodzaakt het ploegen te staken terwijl het bietenland bijna **te hard was** om te ploegen van droogte. Overigens ging het herfstvoorploegen uitstekend. Den 5 Nov. was dit ploegen afgelopen.

Deze droogte hield steeds aan, totdat den 13 Dec. voldoende regen viel dat het winter-zaad, hetgeen voor 't geheel klein was gebleven, wegens meeldauw vreesde, sterke snood, zich daarna bij kort weer nog **eenigszins ontwikkelde**. Ook in de huishouding bracht de regen goed genot, want er heerschte gewoon **waternood**, zoodat in de dorpen het water **per spoor** van de **stadsleiding** werd aangevoerd. Buitenwerk kon er in dien tijd nog heel wat gebeuren als slootgraven, karwijgreppelen, laagte dicht nemen op W. G. 40 g. .

Dit weer bleef aanhouden tot den **27 December**. Toen viel opnieuw een strenge vorst in, welke slechts kort nl. totdat 1 Jan aanhield maar erin direkt den 27 Dec zoo sterk... [afgebroken]

Historisch en Taalkundig Commentaar

- **Het Gevaar van "Nachtvorst in de Bietenoogst"**: Allersma documenteert een spannend agrarisch drama in oktober en november 1908. Juist toen de oogst van de voeder- en suikerbieten in volle gang was, viel er een vroege, felle vorst in van 22° Fahrenheit (circa -5,5° Celsius). Bieten die nog in de grond zaten of geoogst op het veld lagen, bevroren direct. Allersma wist zijn bieten net op tijd binnen te halen, maar collega-boeren moesten de bieten in paniek in diepe kuilen begraven ("*in de kuilen*") om te voorkomen dat de hele oogst zou wegrotten door de vorstschade.
- **"Knaftdroog" in de Schuur**: De auteur gebruikt het prachtige, oude Groningse versterkingswoord "*knaftdroog*" (knorrend of krakend droog) voor zijn binnengehaalde klaveroogst. Door de extreme nattigheid uit de zomer lag de oogst ver achter op schema, maar de plotselinge, felle herfstdroogte in oktober zorgde ervoor dat de roode klaver in recordtempo kurkdroog de schuur in kon.
- **Waternood & Water per Spoor**: De aanhoudende droogte in het najaar van 1908 leidde tot een acute crisis in de drinkwatervoorziening op het Hogeland. Putten en regenbakken stonden volledig droog. De situatie was zo kritiek dat men schoon drinkwater vanuit de steden via het spoor in tankwagons ("*per spoor van de stadsleiding*") naar de dorpen moest transporteren om de bevolking en het vee in leven te houden.
- **Meeldauwvrees bij het Winterzaad**: Door het uitblijven van herfstregen bleef het net ingezaaide winterkoren erg klein en kwetsbaar. Allersma noteert de grote vrees onder de boeren voor de schimmelziekte *meeldauw*, die in droge, warme herfstperiodes vrij spel heeft op jonge, verzwakte graanplantjes. Gelukkig bracht de regen op 13 december net op tijd redding.

...dat alles **in één nacht** vast vroom en zelfs buiten kon. Van 29_sten_ tot 31_sten_ was het ijs overal reeds zeer sterk en de banen buitengewoon prachtig. De thermometer wees deze dagen 14° F. [circa - 10° C] aan. Den 1 Jan. echter werd het weer volkomen dooi doch koud. Het winterzaad had zich hierbij dank zij de droge grond uitstekend gehouden. De neerslag openbaarde zich in sneeuw hetgeen na eenige dagen p_.s._ weer verdween by regen en stormachtige hagelbuien. Vriezen deed het thans in heel weinig of niet meer.

Plantenziekten deden zich niet extra voor. Alleen de klavers vertoonden groote stervens-kanker, vooral No. 5, mede had deze zich nogal erg uitgebreid. Dat was dan ook de reden dat de maaiklavers een beneden middelmatige opbrengst opleverden. Alhoewel wij er betrekke-lijk geen hinder van

hadden, vertoonde zich de vlasbrand hier en daar, overigens bracht de madenziekte in de erwten bij velen eene bijna mislukte oogst veroorzaakt. De overige schade vertoonde zich bij ons ook nog even doch de groene erwten waren reeds te ver afge-bloed, zoodat de schade zich bepaalde tot de laatste bloems in bij de schokkers, welke laatsten eenige dagen achterlijker waren. Roest vertoonde zich in de gerst, haver en wintertarwe zonder beteekenis. In ergere mate echter in sommige perceelen zomertarwe en ook vlas, vooral bij maanzaad, overigens hadden we er geen hinder van. De halmendoder bij wintertarwe had nog eenige schade veroorzaakt.

Werkvolk was er **voldoende** te krijgen, alleen veroorzaakte eene samenloopende om-standigheid soms meer vraag als aanbod. Door den snellen groei die gewassen in 't voor-jaar was de wiertijd kort en moest men eenigszins haastig alles afdoen. We waren dan ook genoodzaakt de koppel daarbij te gebruiken. In het haverzichten was de vraag naar zichters groot tengevolge het natte weer. Het werkvolk zoowel los als vast verdiende veel geld. Vooral het zichten werd duur betaald, mede tengevolge de slechte weersomstandigheden in den oogsttijd. Men gaf voor gerst en tarwe gemiddeld ongeveer f 14.00 per b.d. [bunder] op eigen kost, terwijl voor haver van f 15 tot f 17 was betaald. Erwten f 14.00 per b.d.. Het hokken was dit jaar weer f 0.45 en 't binden f 0.90 terwijl vlastrekken met f 0.60 per 100 schoof gebonden werd betaald.

De gewone daghuren waren, evenals vorige jaren, van Mei tot 15 Juli f 1.40, dan tot Nov. f 1.25, van Nov. tot 12 Maart f 0.75, van 12 Maart tot Mei f 1.00. Bodemloonen waren weer hoger en liepen van knechten van f 150 tot f 225.-; jongens van f 65 tot f 120; groote meiden f 110 tot f 150; kinderen kamermeisjes van f 30 tot f 80.-. Evenals 't vorige jaar bleven er dan ook geen plaatsen onbezet. Stoomdorschen stond gelijk aan 't vorige jaar nl. 33 ct._ zwaar zaad; 22 ct._ gerst en 19 ct._ haver, verlaging Febr._ en Nov._ 15 ct._ p._ mud Bez._ 1½ ct._ uitgezonderd gerst.

Historisch en Taalkundig Commentaar

- **Klaverkanker:** Allersma signaleert een flinke aantasting van zijn gewas door "*stervenskanker*". Hiermee doelt hij op klaverkanker (*Sclerotinia trifoliorum*), een zeer destructieve schimmelziekte in de landbouw die de wortelhals van klaverplanten aantast. Dit verklaart waarom zijn oogst aan eiwitrijk voer dat jaar ver onder het gemiddelde bleef.
- **Margeknelling door het Haverzichten:** Het wisselvallige en natte zomerweer van 1908 (zoals op de vorige pagina beschreven) zorgde voor grote logistieke problemen. Omdat de haver plat lag en snel geoogst moest worden, steeg de vraag naar handmatige zichters enorm. De losse arbeiders grepen hun kans en vroegen topprijzen: tot wel **17 gulden per bunder** voor het maaien van de haver. Allersma noteert met lichte tegenzin dat het werkvolk dat jaar "*veel geld verdiende*".
- **Inzet van de "Koppel":** Om de korte, hectische periodes van onkruid wieden in het voorjaar op te vangen, moest Allersma gebruikmaken van een "*koppel*". Een koppel (of koppelvolk) was een groep losse landarbeiders, vaak bestaande uit vrouwen en oudere kinderen, die onder leiding van een koppelbaas in hoog tempo werden ingehurd voor het zware handmatige wiewerk op de akkers.
- **Stoomdorsch-Kortingen:** Aan het einde legt de auteur de complexe prijsstructuur van het loondorsen vast. Opmerkelijk zijn de prijsverlagingen ("*verlaging Febr. en Nov.*"), wat aantoonde dat de dorschondernemers buiten het hectische hoofdseizoen (de zomer) met

kortingen strooiden om hun stoommachines ook in de wintermaanden rendabel aan het werk te houden.

...Persen, was als gewoonlijk weer f 1.75.

Buitengewone werkzaamheden hadden in dit jaar niet plaats.

Alles is weer machinaal gedorschen en geprest nl. 1265 mud koren, 83.100 klg witstroo en 11.500 klg erwtenstroo [erwtenstroo].

De prijzen der produkten waren dit jaar in den zomer en herfst minder gunstig dan vorige jaren. In 't begin van het dorschen waren die van gerst f 4.85; haver f 3.00; tarwe f 5.90; erwten f 8.00 à f 9.00; rogge f 5.25; koolzaad f 11.00; karwij f 20.00; maanzaad f 9.00.- Deze prijzen bleven den geheelen herfst en winter bij kleine schommelingen stationair. Teg. 't voorjaar liepen de markt echter op van gerst tot f 5.20; haver f 3.20; tarwe tot f 8.00. Schokker erwten werden in 't begin tot f 12.50 verkocht doch daalde later tot f 10.- à f 11.00; lijnzaad kon f 7 tot f 9.00 opbrengen. Vlas was er in den zomer en herfst weinig verkocht. Voor den regensnede half Juli werden hoge prijzen bedongen nl. 8 à 10 ct._ per klg._ Na den regen stond de handel totaal stil. Wij waren wegens de gelegenheid het te verkoopen, voor 't herstellen 't voorjaar werd het verkocht van 5 stooten goede partijtjes deels overigens opgeruimd voor 11 à 14 ct._ Stroo was van Jan lang in prijs, roog. [?] gerst f 11.00; haver f 11.00; tarwe f 9.00; rogge f 11.00; alles geprest franco spoor. Voor export was voor een deel f 1.00 meer bedwist. Tegen nieuwjaar liepen de prijzen alrap [?] op nl. f 10.00; f 10.00; f 10.00 en f 12.00 terwijl we in 't laatst van Febr._ verkochten bijna 227 mud koren, d.i. haver en 28.000 klg tarwe van gemiddeld f 12.00.- Hooi was 't zomers verkocht voor f 25.00, waarvan 1_ste_ snede soms direkt van 't land af geprest kon worden. Later werd het in tegen Nieuwjaar f 30.00 bekleed terwyl in 't laatst van Jan._ voor f 33.00 werd verkocht. Suikerbieten hadden een gehalte van gemiddeld pl.m. 17½ % suiker waarvoor f 12.50 werd betaald op participatie. Koopprijs was dit jaar, d.i. so woord [?], dezelfde van 1908.

Het vee was in de voorjaarsmaanden goed in prijs vooral in 't begin. Voor kalfkoeien kon in Febr._ begin Maart f 240 tot f 300 bedongen worden terwijl vette koeien, 35 à 36 ct._ per ½ klg en zelfs meer konden opbrengen. Ook hobb. stieren [hokkelingstieren], waren in dien tijd goed te verkoopen en brachten f 90 tot f 110 op. Later in April en Mei werd de handel vrijwel trager, zoodat op de in voorkoop gekochte dieren, vrijwel moest worden verloren. Pasgeboren koekalveren werden voor hoge prijzen, tot f 15.- en meer verkocht, terwijl stiertjes van spotprijzen al fo.b._ f 1.50 van de hand werden gedaan. In den zomer bleef de handel vrijwel gelijk, terwijl het opblaze [?] met goede prijzen werd betaald, zoodat voor vette koeien 28 ct._; *voor kalfvaarzen f 150 tot f 190; hobb._* dieren [hokkelingen] f 125.- werd betaald. Naar en omtrent Nieuwjaar nog weinig handel, de prijzen waren toen reeds zeer gedaald, zoodat de beloofde prijzen van opstooten in Oct._ voor de van uitgewezen [?] f._ nimmer meer waren te bedingen.

Historisch en Taalkundig Commentaar

- **Prijzontwikkeling over het Jaar:** Allersma beschrijft hoe de graanprijzen in de winter van 1908 op 1909 aanvankelijk "stationair" bleven, maar richting het voorjaar van 1909 spectaculair stegen. Tarwe schoot bijvoorbeeld omhoog van 5,90 gulden naar maar liefst **8,00 gulden per mud**. Dit sluit naadloos aan bij de eerdere pagina's waarin de mislukte oogsten

door de zware zomerregen van 1908 werden beschreven; de schaarste dreef de prijzen in het voorjaar flink op.

- **Topkwaliteit Suikergehalte:** De suikerbieten hadden in 1908 een buitengewoon hoog suikergehalte van gemiddeld maar liefst **17½ %**. Dankzij dit uitstekende percentage kregen de boeren die leverden op basis van "participatie" (winstdeling met de fabriek) een mooie prijs van 12,50 gulden per ton uitgekeerd.
- **Extreme Waardedaling bij Slachtvee:** De veemarkt laat een grillig verloop zien. In het vroege voorjaar brachten vette koeien nog prima prijzen op (tot 36 cent per pond), maar door de voeder- en weideproblemen stortte de handel in april en mei volledig in. Boeren die speculatief vee in de "voorkoop" hadden aangeschaft, moesten er flink op toeleggen (*"vrijwel moest worden verloren"*).
- **De Discrepantie tussen Koetjes en Stiertjes:** Een hard bedrijfseconomisch detail uit de historische veehouderij: pasgeboren koekalveren (die later melk konden gaan geven) waren zeer gewild en brachten tot 15 gulden op. Pasgeboren stiertjes (die voor een melkveebedrijf destijds nauwelijks waarde hadden) gingen daarentegen weg voor absolute *"spotprijzen"* van slechts 1,50 gulden per stuk.

In 't voorjaar was de schapenhandel reeds **traag**. Drachtige schapen, werden op de groote schapenbeurzen van P. K. Veenkamp en Arem; J. Bouwman Westernieland en, verkocht voor f 28.- tot f 35.-. De lammerhandel in Mei was wel f 2.00 lager dan 't vorige jaar en moest men van f 7 tot f 9.00 dezen dieren hebben. In den zomer brachten vette schapen van f 25 tot f 30.00 op, terwijl beste vette lammeren in Aug. wel goed werden verkocht nl. tot f 20.00, doch 't vorige jaar waren deze pl.m. f 4.00 duurder. In Sept. werden nog enkele vette lammeren verkocht f 18.- tot f 20.00 doch 't laatste in Oct. en Nov. was de prijs tot f 15 à f 12 gedaald terwijl minder vette of weide-lammeren voor spotprijzen van de hand worden gedaan. De eersten van f 12.- tot f 14.00; de laatsten van f 6 tot f 10.-. Ook jonge fokschapen en weide vette schapen waren, wat lager in prijs als 't vorige jaar nl. f 18 tot f 25.-. **Paarden** waren 't geheele jaar door **duur**, vooral 1ste klasse handels- en werkpaarden en, werden resp. voor f 550 tot f 750.- / f 400 tot f 500 ver-kocht. De vraag naar **zware werkpaarden** is nog steeds groot en zijn de **Belgische** paarden nog veel in trek. Vooringevoerde korthaarveulens werden zelfs prijzen tot f 300 bedongen. In de jonge Belgische paarden, hier in de laatste jaren gefokt, is nog **zeer weinig** handel, omdat ze door de **fokkers** niet worden aangeboden. De prijzen van varkens waren 't geheele jaar door **niet erg fleurig** en varieerden van 20 tot 24 ct. per ½ klg levend gewicht, terwijl grootendeels van 't jaar 22 à 22½ ct. kon worden bedongen. Hoenders en eenden evenals 't vorige jaar nl. f 0.40 à 0.50 en f 0.90 à f 1.00. Boter en eieren waren iets dunder [goedkoper], nl. f 1.20 tot f 1.50 en hoendereieren middenprijs f.o.b. à f 0.65; eendeieren f 0.75. Wol was veel lager dan 't vorige jaar en bracht in Dec_b_r_. f 0.55 per klg op, later kon f.o.b. beter worden bedongen.

Vertimmeringen hadden er dit jaar weinig plaats, alleen werden **de varkenshokken** naar de nieuwste **eischen** veranderd o.a. met een gemetselde steenvloer om de hitte-loozing in zijn geheel.

Wat de prijzen der landerijen betreft, daarin is nog weinig of **geene verandering** gekomen. De koopprijzen zijn wel niet hoger vooral voor slechtere gronden, doch beste zavel-perceelen hielden zich nog op de prijzen van f 1800 tot f 2000 eigen, naar gelang van de stand. De **huurprijzen** waren eerder **hooger** dan lager te noemen, een gevolg van de groote **concurrente**. De koopsom is velen te riskant tegenwoordig en zoo wil menigeen, veel liever huren. Alhoewel er **tamelijk veel aanbod** is

voor huurders toch overtreft de vraag deze nog ver, waarvan het gevolg is dat de huurprijzen steeds nog een vasteren vorm aannemen, terwijl dit weer tengevolge heeft dat meer boerderijen worden aangeboden, zoodat langzamer-hand **het aantal huurboeren** steeds **groter** wordt.

Noordpolder 16 Febr. 1909

H. Allersma

Historisch en Taalkundig Commentaar

- **De Sluiting van het Kroniekjaar 1908:** Met deze pagina sluit H. Allersma zijn verslaglegging over het jaar 1908 definitief af. Hij ondertekent en dateert het document in de **Noordpolder op 16 februari 1909**.
 - **De Gloriedagen van het Belgische Trekpaard:** Allersma beschrijft de enorme bloei van de trekpaardenfokkerij op de zware Groningse klei. De vraag naar *zware werkpaarden* van het **Belgische ras** (het Belgisch trekpaard of de 'Brabander') was immens. Ze brachten kapitale bedragen op (tot 750 gulden, destijds meer dan een heel jaarloon van een arbeider). Lokale fokkers hielden hun jonge paarden vast omdat ze wisten dat de markt stevig bleef.
 - **Modernisering van de Varkensstallen:** Een prachtig bouwhistorisch detail is de aanpassing van de varkensstallen "*naar de nieuwste eischen*". Allersma verving de oude (vaak houten of plaggen) vloeren door een **gemetselde steenvloer**. Dit werd gedaan om de hygiëne te verbeteren en de *hittelozing* (het koel houden van de zware mestvarkens tijdens hete zomers) beter te reguleren om ziektes te voorkomen.
 - **De Verschuiving naar een "Huurboeren"-Systeem:** Allersma signaleert een fundamentele sociaal-economische trend op het Hogeland. Door de grillige marktprijzen vonden veel aspirant-boeren het kopen van een kapitale boerderij "*te riskant*". Men wilde massaal pachten ("*veel liever huren*"), waardoor de onderlinge pachtconcurrentie enorm opliep en de huren stegen. Hierdoor kozen rijke grondeigenaren ervoor hun landerijen vaker in de verhuur te gooien, waardoor de klasse van zelfstandige **huurboeren** in 1908 snel groter werd.
 - **Topografische Schatten:** De tekst noemt de grote schapenbeurzen in de regio waar de herenboeren hun vee verhandelden, en noemt specifiek de bekende boerenfamilie Bouwman uit het nabijgelegen kustdorp **Westernieland**.
-